

Bibliography

1. Bekh I. D. Osobystisno zorientovane vykhovannia [Tekst] : nauk.-metod. posib. / I. D. Bekh. – Kyiv : IZMN, 1998. – 204 s.
2. Luk'yanchuk N. V. Fasylytatyvnyi suprovid rozvytku komunikatyvnoi obdarovanosti v yunatskomu vitsi [Tekst] : dys. ... kand. psykhol. nauk : 19.00.07 / N. V. Luk'yanchuk. – Kyiv, 2015. – 250 s.
3. Lushyn P. V. Ekolohycheskaia pomoshch lychnosti v perekhodnoi peryod: ekofasylytatsyia [Tekst] : monohrafiya / P. V. Lushyn. – K., 2013. – 296 s. – (Seryia: «Zhyvaia knyha»).
4. Monks F., Ypenburh Y. Odarennnye dety [Tekst] / F. Monks, Y. Ypenburh. – Kohyto-Tsentr, 2014. – 132 s.
5. Obdarovana molod Ukrainy: otsinka suchasnoho stanu ta poshyrennia perspektyvnoho dosvidu roboty z obdarovanoi moloddiu v rehionakh Ukrainy [Tekst] / [S. O. Terepyshchyi, O. Ye. Antonova, R. A. Naumenko ta in.]. – Kyiv : Soiuz obdarovanoi molodi, 2008. – 156 s.
6. Odarennnye dety [Tekst] : per. s anhl. / pod obshch. red. H. V. Burmenskoi y V. M. Slutskoho; predysl. V. M. Slutskoho. – M. : Prohress, 1991. – 376 s.
7. Rodzhers K. Klyento-tsentryrovannaia terapiya [Tekst] : per. s anhl. / K. Rodzhers. – M. : Refl-buk. – K. : Vakler, 1997. – 320 s.
8. Rubynshtein S. L. Osnovy obshchei psykholohyy [Elektronnyi resurs] / S. L. Rubynshtein ; [sostavytely, avtory kommentaryev y poslesloviya A. V. Brushlynskyi, K. A. Abulkhanova-Slavskaia]. – SPb. : Pyter, 2000. – Rezhym dostupa: <http://www.psylib.ukrweb.net/books/rubin01/index.htm>. – Zahl. s ekrana.
9. Selevko H. K. Entsyklopedyia obrazovatelnykh tekhnolohyi [Tekst] : v 2-kh t. / H. K. Selevko. – M. : NYY shkolnykh tekhnolohyi, 2006. – 816 s. – (Seryia: «Entsyklopedyia obrazovatelnykh tekhnolohyi»).
10. Uchymysia fasylytyrovat [Tekst] : metod. posobyie dlia uchyteliei shkol, studentov ped. spetsyal., prepodavatelei / [P. V. Lushyn, Z. A. Rzhavskaia, E. H. Danykova, N. A. Koltko, O. A. Mynenko]. – Kyrovohrad, 2003. – 52 s.
11. Yurkevych V. S. Razvyvaiushchyi dyskomfort kak pryntsyp y metod v rabote s odarennymy detmy [Elektronnyi resurs] / V. S. Yurkevych. – Rezhym dostupa: http://biblos.iod.gov.ua/docview.php?doc_id=22. – Zahl. s ekrana.
12. Renzulli J. S. The three-ring conception of giftedness : A developmental model for promoting creative productivity / In R. J. Sternberg & J. E. Davidson (Eds.), *Conceptions of Giftedness*, 2005. – Rp. 246–279. – New York : Cambridge University Press.

Ковальова Оксана,

м. Київ, Україна

УДК 376-056.45

**РЕЗУЛЬТАТИ АПРОБУВАННЯ АВТОРСЬКОЇ МЕТОДИКИ
«ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ» В РАМКАХ ПІЛОТАЖНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

Описаны задачи, процедура и результаты пилотажного исследования по оценке уровня сформированности социально-коммуникативной компетентности. Представлены анализ и выводы по результатам сопоставления авторской методики с вспомогательными методиками.

Ключевые слова: *социально-коммуникативная компетентность, экспертная оценка, социометрия.*

Describes the tasks, procedure and results of the pilot study to assess the level of formation of social-communicative competence. the conclusions are presented on the results of the comparison of the author's technique and assisted techniques.

Key words: *social-communicative competence, peer review, sociometry.*

Предметні компетенції у закладах освіти оцінюються вчителем за певними критеріями на основі результатів навчальної діяльності учня. Оцінювання ключових компетенцій не може бути виконано на навчальному занятті, тому що вони формуються впродовж навчального та виховного процесів. Кращим методом оцінювання ключових компетенцій у професійній сфері вважається комплексний підхід до людини за допомогою технології Assessment Center, що є сукупністю методів анкетування, тестування, інтерв'ювання, моделювання ділової та рольової взаємодії, застосовуваних у певній послідовності з метою виявлення експертами відповідності вимогам роботодавця якостей людини та результатів її діяльності. Однак повно застосувати цю технологію під час оцінювання ключових компетенцій учнів ми не можемо через її значні організаційні та фінансові витрати.

У процесі оцінювання соціально-комунікативної компетентності учнів виникають труднощі, тому що соціально-комунікативна активність дитини проявляється постійно, але її результати не мають чітко визначених критеріїв та показників. Тому нашим завданням було визначити їх та описати. За результатами на базі створеної моделі соціально-комунікативної компетентності [2] було розроблено чіткі критерії та показники кожної компетентності.

Вибір діагностичних методів та проведення оцінювання

Для діагностики сформованості соціально-комунікативної компетентності дітей молодшої та основної ланки ЗНЗ було вирішено застосувати метод експертних оцінок. Цей науковий метод дозволяє отримати об'єктивне оцінювання на основі певної сукупності індивідуальних думок експертів. Поняття «експерт» (*expertus*) у перекладі з латинської мови означає «досвідчений», що походить від слова *experire* – «досліджувати». Експерт – це особа (спеціаліст), якій довірено висловити думку про будь-який суперечливий чи складний випадок, оскільки людство у складних ситуаціях завжди намагалося врахувати думку висококваліфікованих спеціалістів у різних сферах життєдіяльності [1]. Експертами виступили досвідчені керівники, які спостерігали за дитиною у різних ситуаціях, досліджували взаємодії дітей між собою та з дорослими, оцінювали соціальну активність дитини та її комунікативні здібності на певному матеріалі спостережень. Для оцінювання компетенцій учнів основної ланки ЗНЗ можна застосовувати також метод самооцінювання на основі тих самих критеріїв.

У методиці визначено по декілька критеріїв для кожної з 15 компетенцій соціально-комунікативної компетентності (всього 44 критерія). Для кожного критерію було описано поведінкові індикатори за 5-бальною шкалою. Щоб перевірити методику на практиці, виявити неінформативні критерії, остаточно сформулювати індикатори та підтвердити результати авторської методики існуючими методиками, було організовано пілотажне дослідження. У межах пілотажного дослідження було проведено оцінювання, в якому брали участь учні ЗНЗ № 12 Святошинського району м. Києва, всього 235 учнів у віці від 6 до 14 років.

Завдання пілотажного дослідження визначили наступні.

1. Перевірити доцільність складу, кількості критеріїв та змісту індикаторів у методиці.
2. Перевірити правдивість нової методики завдяки порівнянню результатів методики із результатами існуючих методик.
3. Проаналізувати інформацію, яку можна отримати завдяки методиці та здійснити інтерпретацію результатів.

Першою використовувалася авторська методика «Оцінювання рівня сформованості соціально-комунікативної компетентності». Класним керівникам 1–9 класів було запропоновано оцінити кожного учня класу за 44 критеріями. Для цього на кожний клас було видано: 1) бланк оцінювання класу з прізвищами учнів та переліком критеріїв, 2) карту оцінювання з переліком 44 критеріїв та описом індикаторів оцінювання за 5-бальною шкалою. Перевірку методики вирішено було виконати за допомогою методики «Соціум» О. В. Киричука [4], до якої ввійшла модернізована соціометрія Я. Морено, анкета «Ціннісні пріоритети» С. Тищенко та експертне оцінювання «Соціальна активність учнів».

Соціометрія спрямована на:

- 1) вивчення соціальних ролей у малих групах, класних колективах: актив, пасив, відторгнуті, ізольовані, зона ризику;
- 2) вимірювання соціального статусу особистості в колективі;
- 3) вимірювання ступенів згуртованості колективу;
- 4) виявлення соціометричних позицій, тобто авторитету членів групи за ознаками симпатії/антипатії, де на протилежних полюсах знаходяться лідер або відторгнутий;
- 5) виявлення мікрогруп (внутрішньо групових підсистем), згуртованих утворень, на чолі яких можуть бути неформальні лідери.

У нашому дослідженні учням пропонувалося відповісти на питання анкети без обмеження кількості виборів. Перевагою такого варіанту соціометрії є виявлення емоційної експансивності кожного респондента та міжособистісні зв'язки у структурі класного колективу. Питання соціометричної анкети містять так звані соціометричні критерії. Соціометричні критерії поділяються на офіційні та неофіційні. *Офіційні* надають можливість вимірювати міжособистісні відносини на рівні формальної структури класу; *неофіційні* – вимірювати неформальні відносини, що існують між суб'єктами класу, їх емоційні та соціальні контакти. Діагностичні дані проходять комп'ютерну обробку, результатом якої є соціометричні та координаторно-соціограмні матриці [4].

Предметом діагностики соціального та духовного розвитку в дослідженні є ціннісні орієнтації у сфері спілкування та ціннісні пріоритети у сферах сім'ї, навчальної діяльності, пізнання, мистецтва, міжособистісного спілкування тощо. Діагностика ціннісних орієнтацій учнів за основними видами діяльності містить відповіді учнів на 9 питань анкети. Кількісні показники розвитку ціннісних орієнтацій у відповідних видах діяльності дорівнюють: повна пасивність у тому чи іншому виді діяльності – 0 балів, низька активність – 1 бал, середня активність – 2 бали, висока активність – 3 бали [4].

Для діагностики соціальної життєвої активності учнів класу класний керівник методом експертного аналізу здійснював оцінювання життєвої активності учнів за основними видами діяльності, до яких належать: дозвільно-ігрова, фізично-оздоровча, художньо-образна, предметно-перетворювальна, навчально-пізнавальна, соціально-комунікативна, громадсько-корисна, національно-громадянська, духовно-катарсична. Експертне оцінювання здійснюється на основі 4 критеріїв: пасивний (0 балів), низький (1 бал), середній (2 бали) або високий (3 бали) рівні. Сума значень активності учнів з кожного 9 видів діяльності визначає якісний (зовнішній) показник. Це офіційний статус учня в класі [4].

Результати

Для опрацювання отриманих результатів авторської методики «Оцінювання рівня сформованості соціально-комунікативної компетентності» ми використали електронну комп'ютерну програму SPSS (версію 17.0) [3].

Завдяки цій програмі було отримано графік точечної діаграми, що допоміг визначити кількість врахованих факторів. SPSS враховував у результативній моделі ті фактори, значущість яких більша за 1. Область значущих чинників спостерігалася вище третього фактора (перший, другий, третій) – своєрідний схил, на якому йдуть четвертий, п'ятий, шостий фактори, а нижче шостого фактора (сьомий, восьмий ... сорок четвертий) розташувався щебін, район незначущих факторів. Для подальшої діяльності ми обрали три фактори, розраховані у поверненій факторній матриці. Їх аналіз призвів до розуміння того, які критерії дублюються, які не несуть вагомості інформації. Це призвело до зміни кількості, складу та змісту критеріїв та уточнення індикаторів. Для пошуку загального бала за всіма твердженнями використали формулу:

$$\sum_{\text{СКК}} = t_1 + t_2 + t_3 + t_4 + t_6 + t_7 + t_8 + t_9 + t_{10} + t_{11} + t_{12} + t_{13} + t_{14} + t_{15} + t_{16} + t_{17} + t_{18} + t_{19} + t_{20} + t_{21} + t_{22} + t_{23} + t_{24} + t_{25} + t_{26} + t_{27} + t_{28} + t_{29} + t_{30} + t_{31} + t_{32} + t_{33} + t_{34} + t_{35} + t_{36} + t_{37} + t_{38} + t_{39} + t_{40} + t_{41} + t_{42} + t_{43} + t_{44},$$

де $\sum_{СКК}$ – сумарний бал показника соціально-комунікативна компетентність,
 t_1, t_2, \dots, t_{44} – складові твердження методики.

Середній показник $\sum_{СКК}$ за вибіркою з 235 осіб становить – $\mu=145,02$ бала, стандартне відхилення – $\sigma=28,78$.

Потім було отримано загальний бал кожного учня та порівняно його з середнім показником. Таким чином, отримали три групи учнів за рівнем сформованості соціально-комунікативної компетентності: середній (середній показник плюс та мінус стандартне відхилення), низький (нижче середнього) та високий (вище середнього). Серед 235 учнів, численною групою стала група зі середнім рівнем сформованості СКК – 161 респондент. Група з високим рівнем сформованості налічувала 38, а з низьким – 36 респондентів.

Для опрацювання отриманих результатів методики «Соціум» використовувався діагностично-проектуючий комп'ютерний комплекс «Універсал» В. О. Киричука [4]. За результатами цього оцінювання у порівнянні з авторською методикою ми отримали певні результати для аналізу.

1. Порівняння результатів оцінювання життєвої активності учнів на думку вчителів та учнів продемонструвало те, що багато вчителів завищували оцінку учням, особливо у молодших класах. Іншими словами, експертне оцінювання має суб'єктивний характер.

2. В одному 7 класі не виявилось дітей ні з високим, ні з низьким рівнем сформованості соціально-комунікативної компетентності за новою методикою. За методикою «Соціум» у цьому класі виявлено значні проблеми: рівень інтеграції – 0,18, коефіцієнт згуртованості – 0,05, є відторгнуті діти, деструктивні лідери підгруп.

3. Більшість дітей із високим рівнем сформованості соціально-комунікативної компетентності входять в активи класних колективів. Більшість дітей з низьким рівнем сформованості соціально-комунікативної компетентності належать до груп пасиву, ізольованих, зони ризику та відторгнутих, серед яких є нечисленні винятки.

4. Більшість підлідерів груп класів (лідерів класу у цьому ЗНЗ не виявилось) за методикою «Соціум» належать до групи з високим рівнем сформованості соціально-комунікативної компетентності. Однак було виявлено два винятки у 4 та 5 класах. Там підлідери груп були з групи із середнім рівнем сформованості соціально-комунікативної компетентності.

На підставі вищезазначеного можемо зробити висновки, що кількість критеріїв попередньої версії методики була велика. Вчителі скаржилися на брак часу для оцінювання, тому їх потрібно було скоротити, але так, щоб методика не втратила зміст. Аналіз критеріїв за допомогою програми SPSS-17 дозволив це зробити. За результатами доопрацювання даних залишилося 30 критеріїв. Для того, щоб була можливість не лише визначити загальний бал соціально-комунікативної компетентності, а ще й отримати загальний бал окремо соціальної та комунікативної компетентностей та їхніх складових, критерії кожної субкомпетентності було відділено та підсумовано у бланку оцінювання. Індикатори уточнювалися.

Порівняння авторської методики з методикою «Соціум» показало, що рівень сформованості соціально-комунікативної компетентності суттєво впливає на статус учня у колективі та його відносини зі вчителем та однокласниками. Високий рівень соціалізації учня переважно пояснюється високим рівнем його соціально-комунікативних компетенцій. Результати співпадають.

Таким чином, можна підтвердити правдивість та ефективність нової методики. Але ми маємо на меті підібрати ще декілька перевірочних методик, які б оцінювали не конкретні результати соціально-комунікативної діяльності, а навички та здібності учнів.

Експертний метод оцінювання для більшої об'єктивності необхідно доповнити самооцінюванням.

Якщо визначити середні показники балів на значній та різноманітній вибірці (більш, ніж 1000 респондентів різних ЗНЗ), то можна отримати цілком об'єктивні показники рівня сформованості соціально-комунікативної компетентності. Також, на майбутнє потрібно буде

розділити багаточисельну середню групу на три групи: вище середнього, середня та нижче середнього.

Отже, апробування авторської методики показало можливість її подальшого використання за умови вдосконалення.

Використані літературні джерела

1. Гнатієнко Г. М. Експертні технології прийняття рішень [Текст] : монографія / Г. М. Гнатієнко, В. Є. Снитюк. – Київ : Маклаут, 2008. – 444 с.
2. Ковальова О. А. Модель соціально-комунікативної компетентності [Текст] / О. А. Ковальова // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісяч. науково-метод. журнал. – № 11 (30). – 2014. – С. 27–33.
3. SPSS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spssbase.com/Glava19/Index4.html>. – Назва з екрана.
4. Киричук В. О., Романова Л. М. Система роботи класного керівника з учнівським колективом на засадах психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку [Текст] / В. О. Киричук. – Харків : Веста : Ранок, 2002. – 128 с.

Bibliography

1. Hnatiienko H. M. Ekspertni tekhnolohii pryiniattia rishen [Tekst] : monohrafiia / H. M. Hnatiienko, V. Ye. Snytiuk. – Kyiv : Maklout, 2008. – 444 s.
2. Kovalova O. A. Model sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti [Tekst] / O. A. Kovalova // Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti: shchomisiach. naukovo-metod. zhurnal. – № 11 (30). – 2014. – S. 27–33.
3. SPSS [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.spssbase.com/Glava19/Index4.html>. – Nazva z ekrana.
4. Kyrychuk V. O., Romanova L. M. Systema roboty klasnoho kerivnyka z uchnivskym kolektyvom na zasadakh psykholoho-pedahohichnoho proektuvannia osobystisnoho rozvytku [Tekst] / V. O. Kyrychuk. – Kharkiv : Vesta : Ranok, 2002. – 128 s.

Зємба Беата Анна,

м. Жешів, Польща

УДК 373.3.015.31

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ «ГРУПИ РИЗИКУ»

В статтє рассмотрєна проблемє внерєния инноваций в социально-педагогическую работу с детьми «группы риска». Проанализировано понятие «инновация», «инновационный процесс», «инновационное обучение». Отмечено, что специально организованное социально-педагогическое пространство и воспитательная среда способствуют индивидуальной траектории развития всей семьи, где воспитываются дети «группы риска». Сформулирована идея социально-педагогической работы в проекте «Партнерство учебных заведений и семей “группы риска”».

Ключевые слова: маргинальность, дети «группы риска», инновация, инновационный процесс, инновационное обучение, социально-педагогическое пространство, воспитательная среда.

In the article the peculiarities of the functioning of a marginalized younger generation, presents the complexity and importance of the problem timely quality support to marginalized gifted children. Identified the basic needs of marginalized gifted children. The proven need for appropriate arrangements that will contribute to the constructive social development of gifted children is marginal.

Key words: marginality, subculture, personality, giftedness, and social development of gifted misfits.